

UDK 81'367

81'367.3

81'367.7

Pregledni rad

Primljen 24. svibnja 2011., prihvaćen za tisak 6. lipnja 2011.

Nataša Aspan

PASIVNA REČENICA U VEBERA I SUVREMENOJ LITERATURI

Uvod

Tijekom povijesti i razvoja hrvatskog jezikoslovlja pasivu se pristupalo na različite načine, ovisno o pojedinom autoru. Autor prve sintakse hrvatskog književnog jezika objavljene u zasebnoj knjizi, Adolfo Veber Tkalčević, u velikoj je mjeri postavio temeljne odrednice pasiva. Zadatci su ovog rada dati definicije pasiva prema pojedinim autorima, proučiti sličnosti i razlike poimanja pasiva u Vebera i u suvremenoj literaturi te proučiti vremensku vrijednost pasivnog predikata i sve potkrijepiti odgovarajućim primjerima. Suvremena se literatura odnosi na *Sintaksu hrvatskoga književnoga jezika* (1991.) R. Katičića, *Gramatiku hrvatskog jezika* (2005.) J. Silića i I. Pranjkovića, Institutovu *Hrvatsku gramatiku* (2005.) i *Glasove i oblike hrvatskoga književnoga jezika* (2007.) skupine autora.

Pasiv

Kako bih dobila što pregledniju sliku o pasivnim rečenicama, preuzela sam Veberovu definiciju: „U pasivnoj izreci stoji akuzativ objekta aktivne izreke u nominativu kano subjekt, a subjekt aktivne izreke ili u instrumentalu ili u genitivu s predlogom *od* i *po*, glagolj stoji u pasivnoj formi u istom vremenu, u kojem je bio u aktivnoj, i slaže se s novim subjektom u svačem“ (Veber, 2005: 108). Primjerice:

- (1) *God. 1662. poče se predavati filozofia na gimnaziji zagrebačkoj po dvih professorih.* (Veber, 2005: 108)

U suvremenim se gramatikama hrvatskoga jezika pasiv smatra preoblikom gramatičkog rečeničnog ustrojstva i definira se sljedećim tvrdnjama:

„Pasiv je preoblika koja ni u čem ne dira u rijek, ali mijenja njegov odnos prema rečeničnom ustrojstvu. Ona značenjska jedinica koja se u temeljnoj rečenici uvrštava kao objekt u akuzativu uz prijelazan glagol postaje u preobličenoj rečenici subjekt. Na samom glagolu označuje se ta preoblika promjenom oblika. Agens ili vršilac, koji je u temeljnoj rečenici uvršten kao subjekt, izriče se u pasivnoj preoblici prijedložnim izrazom *s od* ili *po*“ (Katičić, 1991: 143). Na primjer:

- (2) *Bijahu osvijetlili prozore.* (Katičić, 1991:144.).
*Prozori **bijahu osvijetljeni.*** (Katičić, 1991:143.).
- (3) *Obzorja su o vječnost naslonili.* (Katičić, 1991:144.).
*Obzorja **su o vječnost naslonjena.*** (Katičić, 1991:143.).

„Pasiv je preoblika koja mijenja sintaktičke odnose u rečeničnom ustrojstvu s obzirom na sadržaj koji se tim ustrojstvom izriče... Rečenica se preoblikuje u pasivnu tako da se izravni objekt aktivne u pasivnoj mijenja u subjekt, a aktivni se glagolski lik zamjenjuje pasivnim“ (Barić i dr., 2005: 451).

- (4) *Nastavnici su hvalili dobre učenike.*
*Dobri **su učenici hvaljeni.*** (Barić i dr., 2005: 230).
- (5) *Radnici **su sagradili** kuću.*
*Kuća **je sagrađena.*** (Barić i dr., 2005: 230)

„Glagolska vremena i načini u aktivu načelno su u odnosu sročnosti s imenskim dijelom rečenice (subjektom), koji u pravilu označuje vršitelja radnje. Kad je međutim vršitelj radnje iz bilo kojeg razloga nevažan ili nebitan (kad je u prvom planu predmet zahvaćen radnjom, tj. objekt, kad je vršitelj nepoznat, kad nije poželjno da se spominje i sl.), upotrebljavaju se oblici pasiva“ (Silić, Pranjkić, 2005: 196).

- (6) *Vojska **je spalila** sve kuće u tom selu.*
*U tom su selu sve kuće **spaljene.*** (Silić, Pranjkić, 2005: 196)

„Pasiv se u hrvatskom književnom jeziku tvori od prijelaznih glagola česticom *se* ili od aktivnih oblika glagola *biti* ili *bivati* i participa pasivnoga prijelaznih i povratnih glagola“ (Babić i dr., 2007: 553).

- (7) *Večeras **je srušen** jablan pored potoka.* (Babić i dr., 2007: 503)

Iz navedenih se definicija može zaključiti da je pasiv preoblika gramatičkog ustrojstva rečenice te je također vidljivo da je Veber bio dosljedan u poštivanju obilježja zagrebačke norme. Pored opisa pasivne preoblike, koja se provodi tako da objekt aktivne rečenice u pasivnoj postaje subjekt, aktivni se glagolski predikat zamjenjuje pasivnim, a subjekt aktivne rečenice, uko-

Neizrečen subjekt

Veber, Katičić te spominjane skupine autora navode u svojim djelima da se pasivna preoblika najčešće izvodi na rečenicama u kojima subjekt nije izrečen.

- (8) *Pěsme su već štampane, knjige se po narodu razišle, ljudi jih na hiljade čitali, pa sad sve da se spale, ni ja jih na novo nebih mogao uprav onako skupiti.* (Veber, 2005: 108)
- (9) *I nama dadoše zastavu.* (Katičić, 1991: 144)
*I nama **bi dana** zastava.* (Katičić, 1991: 143)
- (10) *Nisu me danas u školi pitali.* (Katičić, 1991: 144)
*Nisam danas u školi **bio pitan**.* (Barić i dr., 2005: 452)

U rečenicama (8), (9) i (10) subjekt nije izrečen. U rečenici (9) ne zna se tko je dao zastavu, a u (8) se ne zna tko *njega* danas nije pitao. Dakle, u danim pasivnim rečenicama nije poznat objekt, odnosno vršitelj radnje iskazan priložnom oznakom.

Ako je u pasivnoj rečenici izrečen subjekt, izrečen je iz retoričkih razloga, „da se sačuva jedinstvo i blagoglasje izreke“ (Veber, 2005: 109).

- (11) *God. 1662. poče se predavati filozofia na gimnaziji zagrebačkoj po dvih professorih, utemeljena po Dianeževiću, kanoniku zagrebačkom.* (Veber, 2005: 109)

Veber nadalje tvrdi da ako nema jasno izrečenog subjekta, upotrebljava se aktivna rečenica, gdje glagol stoji u trećoj osobi množine u muškom rodu, a kao primjere navodi:

- (12) *Evo danas, **kažu**, deset danah, po bëlom Skadru sakupio sve po izbor najžeštje junake.* (Veber, 2005: 109)
- (13) *Neniči, gdje te **nesiju**.* (Veber, 2005: 109)

Od + genitiv

Kada je u aktivnoj rečenici izražen vršitelj kao subjekt, tvrdi Katičić, u pasivnoj se preoblici prebacuje u prijedložni izraz s *od*.

- (14) *Jutros je Burgio primljen **od kraljice**.*
*Jutros je **kraljica** primila Burgija.* (Katičić, 1991: 145)
- (15) *Januš je primio Frankopana s poštovanjem.*
*Ban Krsto Frankopan primljen je **od kralja** Januša s najvećim počastima.* (Katičić, 1991: 145)

I Veber i skupina autora *Hrvatske gramatike* navode da se subjekt, kao vršitelj radnje u aktivnoj rečenici, u pasivnoj rečenici preoblikuje u prijedložni izraz *s od*.

- (16) *Nagodba je bila od svjedoka potpisana.*
Nagodbu su svjedoci potpisali. (Barić i dr., 2005: 452)
- (17) *Obalu su podlokale silne bujice.*
Obala je podlokana od silnih bujica. (Barić i dr., 2005: 452.).

Autori *Gramatike hrvatskog jezika* smatraju da se one pasivne rečenice u kojima se navodi vršitelj radnje nalaze u obliku *od + genitiv* ili *od strane + genitiv*.

- (18) *Svi će oni biti odlikovani od strane države.* (Silić, Pranjković, 2005: 196)

Veber u *Skladnji* ne spominje oblik *od strane + genitiv*.

Instrumental bez prijedloga

Katičić, za razliku od Vebera, navodi da se u pasivnoj rečenici kao izraz agensa ili vršitelja rijetko javlja instrumentalni izraz, jer je takav izraz ukočen i u današnjem se stilu izbjegava.

- (19) *Udario na pleće lančiće od biserja Belizarom donesene iz Ravene.* (Katičić, 1991: 145)

Autori *Gramatike hrvatskog jezika* smatraju da ako oznaka za vršitelja radnje u aktivnoj rečenici označuje prouzročitelja radnje, onda se ona u pasivnoj rečenici može izreći instrumentalom.

- (20) *Požar je opet zahvatio dijelove Dalmacije.*
Dijelovi Dalmacije opet su zahvaćeni požarom. (Silić, Pranjković, 2005: 196)

Po + lokativ

Oblik za izricanje vršitelja koji se sastoji od prijedloga *po* i lokativa nalazimo kod Vebera:

- (21) *Knjiga o dužnostih, pisana po Ciceronu, vrlo je zanimiva.*
(Veber, 2005: 69)

Takav oblik navodi i Katičić tvrdeći da kada je u aktivnoj rečenici izražen vršitelj kao subjekt, u pasivnoj se preoblici može prebaciti u prijedložni izraz *po*, ali navodeći i da se takvi izrazi rjeđe upotrebljavaju te zvuče knjiški.

- (22) *Historičari su oficijelno ispitali taj momenat.*
*Taj momenat je oficijelno ispitan **po historičarima.***
(Katičić, 1991: 145)

Autori *Gramatike hrvatskog jezika* smatraju da se danas ne preporučuje upotreba prijedloga *po* u pasivnim rečenicama, ali je česta u starijim tekstovima, što potvrđuje Veberovo definiranje pasivnih rečenica.

- (23) *Slavonija je bila zaposjednuta **po Avarima.*** (Silić, Pranjković, 2005: 232)

Objekt

Kada je objekt aktivne rečenice, tvrdi Veber, u genitivu partitivnom, „onda ovaj ostaje, a glagolj neimajući nominativa, s kojim bi se slagao, stoji u trećoj osobi jednobroja srednjega spola“ (Veber, 2005: 108).

- (24) *Čega li se nije sijalo na njivi tako razrovanoj?* (Veber, 2005: 108)

U članku *Subjekt i izravni objekt u pasivnoj i neosobnoj rečenici* (2005.) S. Ham smatra: „Iako je subjektivizacija trpitelja, predikatna sročnost, bitno obilježje pasivnih rečenica, u nekim su pasivnim rečenicama predikati u trećoj osobi jednine srednjeg roda nesročni, ali se uz njih redovito potvrđuje slavenski ili dijelni genitiv,“ a o tome govori i Veber. „U oba je slučaja riječ o izravnim objektima koji su zamjenjivi akuzativom. Slavenski je genitiv zamjenjiv bez promjene značenja..., ali je dijelni genitiv zamjenjiv sintaktički, a ne i semantički“. (Ham, 2005: 58)

- (25) *Uskoro je prepečeno **krumpira.***
*Uskoro je prepečen **krumpir.*** (Ham, 2005: 58)

Imenica u akuzativu uz aktivni predikat označuje cjelovitost pojma, a to pokazuje druga rečenica u primjeru (25), a kada se hoće označiti da imenica znači dio tog pojma, upotrijebit će se partitivni genitiv, kao što je to označeno u prvoj rečenici.

Vremenska vrijednost pasivnog predikata

Problem je vremenske vrijednosti pasivnoga predikata nezaobilazno područje kada se govori o pasivnim rečenicama. Veber u svojoj definiciji pasivnih rečenica kaže: „...glagolj stoji u passivnoj formi, u kojem je bio u aktivnoj i slaže se s novim subjektom u svačem...“ Dakle, ishodišna je rečenica aktivna, odnosno, „pri odredbi vremenske vrijednosti pasivnog predikata polazi od vremenske vrijednosti aktivnoga“ (Ham, 1998: 93).

Veber piše o onome što se nalazi *u običaju*, što narod upotrebljava. On pasivne oblike i određuje povodeći se za latinskom gramatikom: „Neimajući jednostavnoga pasivnog lika, naknadjujemo ga na tri načina:

a) mjesto pasivnog lika uzimamo aktivni s aktivnom izrekom; n. p.

Praesens ind.	laudor	hvale me	laudamur	hvale nas
	laudaris	hvale te	laudatur	hvale vas
	laudamur	hvale ga	laudantur	hvale nje
Imperfekt	laudabar itd.	hvaljahu me itd.		

b) aktivnom liku dodajemo posvuda (osim paticipijah i prislovah): *se*; n. p. kupuju se: emuntur, sie werden sie gekauft itd.

c) paticipiju perfekta pasivnoga dodaju se vremena glagolja *jesam*; vremena, koja su običaju, jesu:

	imperfektivni		perfektivni.
		INDIKATIV	
Praes.	hvaljen sam itd.		pohvaljen budem itd.
Perf. hist.	hvaljen bih		pohvaljen bih, bi, bismo, biste, biše
Perf. log.			pohvaljen sam
Plusquam.	hvaljen bijah		pohvaljen bjeh, bješe, bješe itd.,
	ili: sam bio		ili: sam bio
Futur.	hvaljen bit ću		pohvaljen bit ću
		POTENCIJAL	
Praes.	bio bih hvaljen		bio bih pohvaljen itd.
Futur.	hvaljen budem		pohvaljen budem itd.
		OPTATIV	
	bio hvaljen!		bio pohvaljen!
		IMPERATIV	
	budi hvaljen!		budi pohvaljen itd.
		INFINITIV	
	biti hvaljen		biti pohvaljen

PARTICIPIJI

Perf. hvaljen, a, o – i, e, a pohvaljen, a o – i, e, a

PRISLOVI

Praes. budući hvaljen budući pohvaljen

Perf. bivši hvaljen bivši pohvaljen“

(Veber, 1876: 74-75)

Pomoćni glagol biti + glagolski pridjev trpni

Kao i u Vebera, u suvremenim se gramatikama pasivni oblici tvore pomoću glagolskog pridjeva trpnog i pomoćnog glagola biti:

„Infinitiv: *biti oslobođen, biti oslobođen*

Prezent: *oslobođen sam, budem oslobođen*

Aorist: *bih oslobođen*

Imperfekt: *bijah oslobođen, bjeh oslobođen*

Perfekt: *oslobođen sam, bio sam oslobođen*

Pluskvamperfekt: *bio sam oslobođen, bijah oslobođen, bjeh oslobođen*

Futur I.: *bit ću oslobođen*

Futur II.: *budem oslobođen*

Imperativ: *budi oslobođen*

Kondicional I.: *bio bih oslobođen*

Particip perfekta: *bivši oslobođen“* (Babić i dr., 2007: 554);

„1. trpni prezent: *sam pitan, si pitan, je pitan* itd.;

2. trpni imperfekt: *bijah pitan, bijaše pitan, bijaše pitan* itd.;

3. trpni aorist: *bih pitan, bi pitan, bi pitan* itd.;

4. trpni perfekt: *bio sam pitan, bio si pitan, bio je pitan* itd.;

5. trpni pluskvamperfekt: *bijah bio/bjeh bio/bio sam bio pitan, bijaše*

bio/bješe bio/bio si bio pitan, bijaše bio/bješe bio/bio si bio pitan itd.;

6. trpni futur drugi: *budem bio pitan, budeš bio pitan, bude bio pitan* itd.;

7. trpni imperativ: *budi pitan, budimo pitani, budite pitani*;

8. trpni kondicional prvi: *bih bio pitan, bi bio pitan, bi bio pitan* itd.;

9. trpni kondicional drugi: *bio bih bio pitan, bio bi bio pitan, bio bi bio pitan* itd.;

10. trpni futur prvi: *ću biti/bit ću pitan, ćeš biti/bit ćeš pitan, će biti/bit će pitan* itd.;

11. trpni perfekt može biti izražen i glagolom bivati: *bivao sam pitan, bivao si pitan, bivao je pitan* itd. (Silić, Pranjković, 2005: 94-96)

U usporedbi Veberove *Slovnice* i dviju gramatika došla sam do zaključka da je Veberov opis pasivnih glagolskih oblika blizak onima u suvreme-

nim gramatikama. Isti su pasivni glagolski oblici u Veberovoj *Slovnici, Gramatici hrvatskoga jezika* i *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika*:

- infinitiv
- prezent (*Gramatika hrvatskoga jezika* ne spominje pasivni glagolski oblik prezenta *s budem*)
- aorist u suvremenim gramatikama jednak je historičkom perfektu u Vebera
- pluskvamperfekt (*Gramatika hrvatskoga jezika* spominje i oblik *bio sam bio pitan*)
- futur I.
- imperativ
- kondicional (Veber ga imenuje kao *potencijal*)
- particip perfekta

Veber i autori *Glasova i oblika hrvatskoga književnoga jezika*, za razliku od autora *Gramatike hrvatskoga jezika*, ne spominju kondicional drugi kao pasivni glagolski oblik. Futur drugi Veber navodi kao glagolski oblik futura u *potencijalu*, koji je jednak *perfektivnom* glagolskom obliku u prezentu. U *Gramatici hrvatskoga jezika* futur drugi kao pasivni glagolski oblik javlja se u obliku *bio bih bio pitan*, a u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* autori ne navode futur drugi kao pasivni glagolski oblik, a za svezu participa pasivnoga i kondicionala drugog nisu našli potvrdu.

Sanda Ham u članku *Pasivna rečenica u Veberovoj Skladnji* (1998.) govori o dva pristupa vremenskoj vrijednosti pasivnog predikata tvorenim glagolskim pridjevom trpnim. „Prema jednom se pristupu vremenska vrijednost sagledava iz same pasivne rečenice i suodnosa u njoj, pa se predikati tvoreni glagolskim pridjevom trpnim razdvajaju na one koji imaju procesualnu, dinamičnu vrijednost i one koje imaju statičnu vrijednost – pasiv stanja. Prema drugom se pristupu vremenska vrijednost pasivnog predikata tvorenoga glagolskim pridjevom trpnim sagledava iz suodnosa s aktivom, odnosno prema mogućnostima preoblike aktivnog predikata u pasivni“ (Ham, 1998: 90, 91). Drugi pristup naznačen je u Vebera i Katičića:

(26) *Razbili su Zapolju kod Tokaja.*

Zapolja je razbit kod Tokaja.

ali

(27) *Osim toga natukli su i lijevu ruku.*

Osim toga i lijeva je ruka bila natečena. (Katičić, 1991: 144)

Ti primjeri pokazuju da se aktivni perfekt kad izriče sadašnju gotovu radnju preoblikuje u pasivni perfekt, a kad aktivni perfekt izriče prošlu radnju, onda se preoblikuje u pasivni perfekt s *bio sam* i *glagolskim pridjevom trpnim*.

Čestica se + osobni glagolski oblik

Kao i u Vebera, u suvremenim se gramatikama pasivni oblici također tvore i pomoću čestice *se* i osobnog glagolskog oblika. Čestica *se* je znak pasivnosti u Vebera, spojena sa svim vremenima indikativa.

- (28) *Male se škole u Biogradu umlože, i podigne se velika škola.*
(Veber, 2005: 109)

No Veber smatra: „budući da ta čestica dolazi i sa povratnimi glagolji, zato se ovaj oblik samo onda upotrebljava, kada se po smislu može razumjeti, da je glagolj passivni, a ne povratni“ (Veber, 2005: 109).

- (29) *Miloje nije htio, da jim se pomogne.* (Veber, 2005: 109)

Gdje se to pak ne može razabrati, a treba se upotrijebiti pasivna rečenica, Veber navodi da se treba upotrijebiti oblik s *budem, bivam, bijah* itd.

- (30) *Knjige crkvene bijahu već od najstarijih vremenah pisana ovim (glagolskim) jezikom.* (Veber, 2005: 109)
(31) *Gimnazija je bila razdijeljena na 6 školah.* (Veber, 2005: 109)

Autori *Hrvatske gramatike* navode da se rečenica može preoblikovati u pasivnu tako da objekt aktivne u pasivnoj rečenici postane subjekt, a aktivnom se glagolskom obliku prijelaznog glagola dodaje čestica *se*:

- (32) *Posazidali su po dolinama crkve i kaznionice.*
Posazidale se po dolinama crkve i kaznionice. (Barić i dr., 2005: 452)
(33) *U arhivskom materijalu rijetko nađu dokaze o duhu.*
U arhivskom materijalu rijetko se nađu dokazi o duhu. (Barić i dr., 2005: 452)

Katičić u *Sintaksi* tvrdi da kad subjekt temeljne rečenice nije izrečen, u pasivnoj se preoblici aktivni glagolski oblik može zamijeniti povratnim, kojem se dodaje čestica *se*.

- (34) *Strašnim bjesom nozdrve šire.*
Strašnim bjesom nozdrve se šire. (Katičić, 1991: 144)
(35) *Začuše glasove.*
Začuše se glasovi. (Katičić, 1991: 144)

Autori *Gramatike hrvatskoga jezika* također navode da se osim pasiva koji se tvori pomoćnim glagolom biti i glagolskim pridjevom trpnim razlikuje i

se pasiv, koji se tvori česticom se i aktivnim oblicima glagola i da je takav pasiv čest u tekstovima znanstvenoga i administrativnoga stila.

(36) *Ruši se zgrada u Paromlinskoj ulici.* (Silić, Pranjković, 2005: 197)

(37) *Upravni odbor bira se na dvije godine.* (Silić, Pranjković, 2005: 197)

I autori *Glasova i oblika hrvatskoga književnoga jezika* navode da se pasiv tvori i od čestice *se* i aktivnih glagolskih oblika.

(38) *U lugu naime starac nije dopuštao da se zvjerad ubija.* (Babić i dr., 2007: 553)

(39) *Popila se crna kava.* (Babić i dr., 2007: 553)

Ako postoji izbor između pasiva *sa se* i s participom pasivnim u istom značenju, prednost ima pasiv *sa se*, tvrde autori *Glasova i oblika hrvatskoga književnoga jezika*, a isto to tvrdi i Veber.

Na kraju ovog rada citirala bi nekoliko rečenica iz članka *Pasivna rečenica u Veberovoj Skladnji* Sande Ham: „Veberova je skladnija ispred svog vremena u temeljnom pristupu jeziku – u doba dok mladogramatičarstvo polučuje svoje najbolje uspjehe, Veber piše sinkronijsku sintaksu u kojoj se metodološki izdiže iznad jezikoslovlja svoga vremena osvjetljujući neka pitanja, a posebice pasiv, onako kako to čini i suvremeno jezikoslovlje. Kada se govori o Veberovoj sintaksi ne treba smetnuti s uma da je ona ipak prvi priručnik te vrste u hrvatskom gramatičarstvu, da nejasnoće i slabosti ipak duguje jezikoslovnoj misli svojega doba. Kada je riječ o pasivu, to se posebice odnosi na nerazlikovanje semantičkoga od sintaktičkoga rečeničnoga ustrojstva i na Veberov oslon na klasičnu gramatiku pri opisu vremenske vrijednosti s GPT. To svakako umanjuje prihvatljivost Veberova opisa pasiva, ali ne toliko da bismo ga smatrali neuspješnim – naprotiv, velika Maretićeva gramatika i sva ona izdanja izrasla na njezinim temeljima, manje su prihvatljiva kada je pasiv u pitanju. Čak ni najsuvremenija naša sintaksa ne rasvjetljuje pasiv u potpunosti, a uza svu suvremenu preciznu i svrhovitu metodologiju koju nudi jezikoslovlje našega doba, pa bi od Veberove *Skladnje* bilo nesrazmjerno očekivati više“. (Ham, 1998: 95)

Literatura

Babić, S. i dr., 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb: Nakladni zavod Globus

Barić, E. i dr., 2005. *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga

- Katičić, R., 1991. *Sintaksa hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb: HAZU, Globus
- Kurelac, F. i dr. 1999. *Jezikoslovne rasprave i članci*, Zagreb: Matica hrvatska
- Ham, S., 1998. *Pasivna rečenica u Veberovoj Skladnji*, *Riječki filološki dani*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa *Riječki filološki dani*, knjiga II., Rijeka. str. 89. – 96.
- Ham, S., 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*, Zagreb: Nakladni zavod Globus
- Ham, S., 2005. *Subjekt i izravni objekt u pasivnoj i neosobnoj rečenici*, *Književna revija* (tematski dvobroj: Osječki jezikoslovci i hrvatisti), ISSN 1330 -1659, volumen 45., br. 3.-4., Osijek, str. 48. – 64.
- Pranjković, I., 1993. *Adolfo Veber Tklačević*, Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Silić, J., Pranjković, I., 2005. *Gramatika hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga
- Veber Tkalčević, A., 2005. *Skladnja ilirskog jezika*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
- Veber Tkalčević, A., 1876. *Slovnica hrvatska za srednja učilišta*, Zagreb, troškom spisateljevim